

811.163.41'374.822

811.163.41'367.625

<https://doi.org/10.18485/sj.2022.27.1.26>

САША П. МАРЈАНОВИЋ*

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Оригинални научни рад

Примљен: 15.10.2021.

Прихваћен: 22.12.2021.

ОБРАДА ГЛАГОЛСКЕ ФЛЕКСИЈЕ ПУТЕМ
ИНДЕКСИРАЊА У ДВОЈЕЗИЧНИМ РЕЧНИЦИМА
СА СРПСКИМ ЈЕЗИКОМ**

У раду се у оквиру теорије о лексикографским функцијама анализира обрада флексијских података о глаголима српског језика у *Српско-мађарском речнику* Л. Хадровича и И. Њомаркаија, те *Руско-српском речнику* А. А. Башмакова. Анализа је с једне стране усмерена на поступке индексирања глагола у речничком чланку на граматички прилог. С друге стране, пажња се посвећује начину представљања и кодификације флексијских података у граматичком прилогу, на који упућују индексирани глаголи. Циљ је рада да се установи задовољавају ли Хадрович–Њомаркаијев и Башмаковљев речник продукцијске потребе корисника којима је српски језик страни, као и потребе за стицањем (додатних) знања о глаголској флексији српског језика уопште. На крају се промишља могу ли се уочени лексикографски поступци сврсисходно применити на нацрт француско-српског речника, које су предности такве примене, а који недостаци.

Кључне речи: флексија, глагол, речник, лексикографија, морфологија, Хадрович–Њомаркаи, Башмаков, српски, француски, страни језик.

* sasa.marjanovic@fil.bg.ac.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта *Језици и културе у времену и простору* (бр. 178002), који је до 2020. године финансирао Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

1. Уводна разматрања. Глаголска флексија српскога језика прилично је разграната. Т. Бошњак Ботица (2013: 65) преноси наводе С. Бабића да се глагол јавља у до 200 облика, Д. Шипка (2005: 209) показује да парадигму двовидских прелазних глагола може чинити 309 чланова, али да су код осталих глагола чланови парадигме мање бројни, док Б. Тошовић (2012: 138) истиче да, због пасивних облика, парадигма глагола *куповати* има 507 чланова, од тога 341 „уникатан”. Шта год да се на крају узме као просечан број чланова парадигме, за говорнике који српски језик уче као страни, због бројности чланова, глаголска се парадигма може сматрати сложеном. Сложености доприноси релативна непрепознатљивост облика и начелна непредвидљивост односа инфинитива, који се узима као лематски облик те као такав редовно наводи у речнику, и презентских облика, којима се у настави страног језика овладава од самога почетка (уп. Јеласка 2005: 182–185).

Разумљиво је да се парадигма глагола српског језика, због наведене бројности њених чланова, ни у једном речнику не може представити у потпуности (уп. Панкрац 1984: 82–83). Могуће је уз инфинитив приказати само одређене чланове парадигме, и то оне који би омогућили да се од њих успостави целокупна глаголска парадигма. Такви облици сматрају се релевантним облицима (Тарп 2008: 2019). Навођење релевантних облика усталило се као пракса у изради једнога броја речника (в. више у Марковић 2014: 77; Марјановић 2016а). Но, навођење чак и релевантних облика може заузети доста простора у микроструктури, тј. у речничком чланку, а самим тим повећати обим речника. Стога се, кад се штеди на материјалним аспектима, при обради флексијских података мора поступити на другачији начин.

Један од алтернативних поступака нуди морфолошка пракса и традиција дидактике страних језика, у којима се глаголи – према истости и различитости флексијских и творбених морфова односно према истости и различитости њихових завршетака – разврставају у одговарајуће флективне врсте и њихове разреде одн. обрасце глаголске промене (уп. Марковић 2013: 197, 215–227). То начело разврставања могуће је применити и у лексикографској обради. Свакоме глаголу у лематском облику може се тако у микроструктури приписати податак о његовој врсти и разреду, а попис врста и разреда дати ван макроструктуре речника у виду флексијских образаца представљених једним глаголом одабраним да служи као модел (Фуентес Моран 1994: 222–223; Џексон 2004: 1883; Тарп 2008: 214–215). Како тај флексијски податак не би заузео превише простора, он се у микроструктури наводи у виду кратких алфа-нумеричких симбола или кодова. Због *симбола*, овај се лексикографски поступак навођења флексијских података назива *симболичким* (Берков 2004: 102; уп. Панкрац 1984: 82), али и *кодиратељем* (Костић-Томовић 2017: 43; Свенсен 2009: 130), пошто се кодним записом указује на податак који корисник потом треба да дешифрује.

Како би корисник дешифровао одговарајући симбол или код, те дошао до флексијских података жељеног глагола, он се упућује на друге делове мегаструктуре речника, најчешће на граматички прилог или, евентуално, на упутство за употребу. Симболи или кодови, при томе, уједно служе као упутнице или индекси (Берков 2004: 23), па се њима омогућава успостављање својеврсног информацијског моста, тзв. медиоструктуре (Свенсен 2009: 388), између речничких чланака и граматичког прилога односно упутства за употребу. Цео поступак упућивања у литератури се назива још и *индексирањем* (Берков 2004: 23), па тај назив користимо у даљем тексту.

На одговарајућем месту у граматичком прилогу, на који је индексирани глагол, корисник може наћи податке о потпуној или делимичној парадигми глагола који је одабран као модел флексијског обрасца (уп. Панкрац 1984: 84; Берков 2004: 23; Свенсен 2009: 129–130, 380, 383). На основу тих података, будући да је флективна врста (и разред) модела и индексираниог глагола иста, од корисника се очекује да аналошки изведе парадигму индексираниог глагола. Уз то, у граматичком прилогу често је приказан и основни преглед флексије датог језика, па корисник помоћу њега додатно може освестити место жељеног облика глагола у глаголском систему, али и користити тај прилог као самосталан граматички приручник.

2. О овоме истраживању. У претходним смо радовима (Марјановић 2016а: 271–272; Марјановић 2016б: 122) поменули да се индексирање глагола српскога језика у циљу навођења флексијских података спроводи у двама речницима (Хадровић/Њомаркаи 1997 и Бенсон 1993), док смо у међувремену запазили још један речник у којем су глаголи српског језика индексирани: Башмаков 1921. Будући да смо анализи Бенсонових лексикографских поступака посветили посебан чланак (в. Марјановић 2021), у овоме раду представљамо и упоређујемо обраду глаголске флексије путем индексирања у осталим двама речницима, како бисмо видели може ли се она применити у новим двојезичницима, понајвише у француско-српским речницима.

После уводних разматрања индексирања као лексикографског поступка и представљања предмета рада (одељци 1 и 2), у одељку 3 износимо теоријски оквир према којем спроводимо металексикографску анализу поступака примењених у обради глаголске флексије у наведеним речницима. Потом, у одељку 4 показујемо на који су начин подаци о глаголској флексији индексирани у Хадровић–Њомаркаијевом речнику, док Башмаковљево поступке у индексирању флексијских података описујемо у одељку 5. Одељак 6 даје упоредну металексикографску оцену двају анализираних речника у погледу заснованости и сврсисходности поступака у обради глаголске флексије српскога језика, с тим што у њему додатно, на примеру замишљеног чланка разматрамо могућност примене уочених поступака у француско-српском речнику за говорнике којима је француски први језик. Рад се завршава закључним одељком (7).

Оба су анализирана речника двојезична: у првоме је српски језик полазни, а у другоме циљни. Циљни је језик првога (Хадровић/Њомаркаи 1997) мађарски, али се уз еквиваленте на мађарском не дају никакви додатни подаци, из чега произлази да је речник намењен изворним говорницима мађарског језика. Полазни је језик другога (Башмаков 1921) руски, о коме нема додатних података и јасно је речено да је речник израђен за потребе руских избеглица који уче српски језик. Оба су речника мањег формата: Хадровић–Њомаркаијев је цепног, а Башмаковљев малогa приручног формата, али је у оба укључен релативно велики број одредница (претпостављамо око 25.000 односно 15.000). Њихова микроструктура прилично је једноставна: док је у првоме обрађено и више значења одреднице, каткад дат покоји пример и обрађена веома учестала фразема, у другоме се микроструктура своди на по један или, евентуално, два еквивалента основног значења одреднице. Овако сведена микроструктура уклопила се у одабир индексирања као поступка у обради флексијских података.

3. Теоријски оквир рада. Анализа Хадровић–Њомаркаијевог и Башмаковљевог речника, као и оцена сврсисходности и заснованости лексикографских поступака у тим речницима у погледу кодирања података о глаголској флексији српскога језика изводи се у оквиру поставки теорије о лексикографским функцијама (в. Тарп 2008). Према овој теорији металексикографске оцене доносе се с обзиром на потребе које, приликом употребе речника, профилисани просечан корисник има у тачно одређеним ситуацијама. У литератури је (Тарп 2008: 211; Бергенхолц/Тарп 2006) уочено пет ситуација у којима корисник може посегнути за речником ради податка о глаголској флексији: кад наиђе на непознат флективни облик глагола и жели наћи његову лему (1); кад исти такав облик жели превести на матерњи језик (2); кад је кориснику познат инфинитив глагола као лематски облик, али му је потребан флексијски податак како би знао одговарајући флективни облик глагола при производњи слободног исказа на страном језику (3) или при превођењу исказа на страни језик (4); коначно, кад се корисник речником служи да би стекао и/или проширио знања о флексији страног језика (5). О првим двома ситуацијама, које се могу сажети у једну (Тарп 2008: 211), рецепцијску, зато што превођење на матерњи језик подразумева фазу разумевања страног језика, неће бити речи у овоме раду: анализу обраде флексијских података потребних у рецепцијским ситуацијама већ смо изнели за Хадровић–Њомаркаијев речник (в. Марјановић 2016а: 267), док у Башмаковљевом речнику флексијских података о руским лемама уопште нема. Исто тако, у обама су речницима флексијски подаци дати само за српски језик, што је и очекивано, с обзиром на то што су оба речника намењена корисницима који нису изворни носиоци српскога језика. Трећа и четврта ситуација такође се, како то показује С. Тарп (2008: 211), могу свести на једну, продукцијску, јер су корисникове потешкоће у вези с глаголском флек-

сијом које се тичу производње слободног исказа и превођења на страни језик у суштини исте. Стога се у овој раду испитује колико начин обраде глаголске флексије српскога језика, како у микроструктури, тако и у граматичком прилогу, задовољава продукцијске потребе корисника Хадрович–Њомаркаијевог и Башмаковљевог речника којима је српски језик страни, тј. могућности да од инфинитива као лематског облика аналогijом према моделу флексијског обрасца изведу остале флективне облике, али и то колико та обрада задовољава потребе корисника за стицањем знања о глаголској флексији српскога језика.

4. Обрада глаголске флексије у Хадрович–Њомаркаијевог речнику. У Хадрович–Њомаркаијевог речнику све одреднице подложне флексији опремљене су посебним граматичким блоком. Граматички блок издвојен је од осталих делова микроструктуре како графичким средствима, тј. угластим заградама, тако и типографским, односно употребом масног слога. У граматичком се блоку по правилу налазе флексијски подаци и, код глаголских одредница свршеног вида, облик несвршеног видског парњака. Флексијски подаци уводе се симболички, и то бројчаном индексом или комбинацијом бројчаних и словних индекса. Индекси упућују на модел флексијског обрасца, а флексијски обрасци налазе се у граматичком прилогу на крају речника. Одреднице што подлежу именовској промени индексиране су бројчаним ознакама 1–43, које упућују на моделе деклинацијских образаца, док се ознакама 44–67 индексирају модели конјугацијских образаца глаголских одредница. Уз индекс се у некодираном виду наводи и облик код којег се јавља одговарајућа гласовна алтернација. То је, по правилу, облик 1. л. јд. презента глагола с гласовном алтернацијом у односу на инфинитив. Уколико је облик краћи, исписан је у целини, а ако је дужи, дат је само завршетак глагола, на основу којег корисник стиче увид о гласовној алтернацији. У изводу наводимо неколико примера из речника:

- а) **сецкати** [61] 1. vagdal, szeldel
- б) **ковати** [60, кујем] 1. kovácsol...
резати [55, режем] 1. (műv is) metsz, vág...
сећи [46, сечем] 1. vág; 2. vág, szel...
- в) **даровати** [60, -рујем] ajándékozás
летовати [60, -тујем] nyaral
тестерисати [55, -ишем] fűrészel

Као што се из примера под а) запажа, уз глагол *сецкати* наведен је индекс 61: он упућује на флексијски образац 61, под којим су дати релевантни облици глагола *гледати*. Глагол *гледати* треба кориснику да послужи као модел флексијског обрасца на основу којег ће аналошки извести релевантне облике глагола *сецкати*. У примерима под б) и в) граматички блок садржи додатни податак. Будући да се код глагола из примера под б) у презенту јављају алтернације гласова у основи у односу на гласове у основи инфинитива, те да облик 1. л. јд. презента тих глагола не заузима много простора, уз модел

флексијског обрасца исписани су ти облици у целини. Насупрот томе, наведени облик глагола из примера под в) нешто је дужи, па је за те глаголе исписан само променљиви завршетак. При томе, у завршетак, по правилу, улази и последњи непроменљиви глас из основе. Овај поступак, међутим, није примењен системски. Недоследности у обради могу се запазити у следећем примеру:

- г) **тентсти** [47, -нем] *körül...*
терорисати [55] *megfélemlít...*

Као што се види, код презента глагола *тентсти* исписан је само завршетак, иако је глагол кратак. Такође, код глагола *терорисати* уопште није дат облик с гласовном алтернацијом, премда је то учињено код глагола *тестерисати* (в. горе), који се налази на истој страници речника.

Граматички блок нешто је сложенији код глаголских одредница свршеног вида чији су несвршени видски парњаци настали њиховом суфиксацијом. Тад се у уз ознаку модела флексијског обрасца свршеног глагола наводи његов несвршени видски парњак:

- д) **подвалити** [62, *foly* подваљивати 60, -љујем] 1. *alátész...*
допунити [62, *foly* допуњавати 61 *v* допуњивати 60, -њујем] 1. *kiegészít...*

Уз несвршени парњак (у наведеном примеру: *подваљивати*, *допуњавати* и *допуњивати*) такође стоји индекс флексијског обрасца, те облик или завршетак презентског облика с гласовном алтернацијом према облику инфинитива. У примеру под д) облик првог лица презента исписан је код првога и трећег глагола, јер се у њима спроводе гласовне алтернације. Овај лексикографски поступак објашњава се и експлицитно на уводним страницама у краткоме упутству за употребу речника, који је једини писан двојезично. Овде дајемо извод на српскоме језику:

У угластој загради стоји бројка која упућује на групу према којој се перфективни облик мења. Ако у презенту долази до неке гласовне промене у основи, наводи се и облик за прво лице презента, из којег следи (с назнаком *foly*) имперфективни облик с одговарајућом бројком и, ако је потребно, с обликом за прво лице презента (Хадровић/Њомаркаи 1997: 8–9).

На тај начин, сва три дела мегаструктуре речника који се тичу глаголске флексије (уводне странице, тело речника и граматички прилог) међусобно су увезана и чине медиоструктуру: корисник речника на уводним се страницама упознаје с лексикографским поступцима примењеним у телу речника, које је, пак, везано за граматички прилог. Премда се на основу навода у упутству може стећи утисак да су глаголски чланци структурирани тако да се као одредница увек даје свршени глагол, уз који стоји његов несвршени парњак, уколико га има, глаголи несвршеног вида такође се обрађују као одреднице посебних речничких чланака кад азбучно не претходе свршеном парњаку или га не следе. И уз те одреднице стоји описани граматички блок, али се у њему не наводи

парњак свршеног вида. Несвршени парњак не даје се ни у случајевима кад је свршени парњак настао префиксацијом несвршеног глагола.

Граматички прилог (Хадровић/Њомаркаи 1997: 585–639) обухвата 54 стране текста на мађарском језику с основним изговорним појединостима графема српскога језика у поређењу с изговором истих мађарских графема, као и с поједностављеним приказом морфологије српскога језика. Од тога, 22 странице посвећене су глаголима. Прво су описане основне одлике глагола у српском језику: наведено је да они могу имати посебне облике за лица, времена, начине и да носе видску информацију, а потом се прелази на глаголску флексију. Глаголи се деле на 1) глаголе с једном основом, која се завршава на сугласник (*плести* : *плет-*, *пећи* : *пек-*) или самогласник (*чути* : *чу-*), и која се од трећег лица множине презента добија одбијањем наставка *-у* одн. *-ју*; на 2) глаголе с два основама, при чему се презентска добија од трећег лица множине презента одбијањем наставка *-у* одн. *-е* (*брати* : *бер-*, *хвалити* : *хвал-*, *видети* : *вид-*, *држати* : *држ-*). Код обеју скупина аутори указују на могуће гласовне алтернације. Затим представљају грађење простих па сложених глаголских облика. У оквиру простих прво описују облике творене од презентске, па облике од инфинитивне основе. За презент се наводе три низа наставака (*-ем*, *-јем* и *-им*), после чега је исписана промена глагола *трести*, *чути* и *хвалити*. За императив се каже да постоје два низа наставака (*-и*, *-имо*, *-ите* одн. *-ј*, *-јмо*, *-јте*), при чему се други додају на глаголе који се у првом лицу једине презента завршавају на *-ам*, *-јем* и *-јим*. За глагол *тајити* аутори кажу да је изузетак и да се на његову основу додаје први низ наставака, док за глагол *умети* истичу да је императив и *умеј* и *умиј*. Код имперфекта стоји да су могућа три низа наставака (*-ијаш*, *-аш* и *-јаш* итд.), при чему глаголи на *-ати* имају други низ, глаголи као *чути*, *хвалити* и *видети* трећи низ, а глаголи као *трести*, *пећи* и *стрићи* и први и други. Потом је дато правило грађења глаголскога прилога садашњег. Од облика који се граде од инфинитивне основе прво се објашњава грађење аориста. Ту пише да се један низ наставака (*-ох* итд.) додаје на глаголе с основом на сугласник, а други на глаголе с основом на самогласник (*-х* итд.), те да се код неких глагола на *-нути* (нпр. *дигнути*/*дићи*, *побегнути* и *трнути*) могу јавити оба низа наставака. За глаголски прилог прошли даје се правило да се наставак *-авиши* или *-ав* додаје на глаголе са сугласничком основом, а *-виши* или *-в* на глаголе са самогласничком основом, уз напомену да се наставци *-ав* и *-в* ретко користе. Глаголски придев радни илуструје се на примеру глагола *гледати* и *радити*, а потом се каже да се код глагола са сугласничком основом у мушком роду умеће *а* (*трести* ~ *тресао*), с тим да се сугласник *т* и *д* у овом облику губе (*плео*, *крао*). Истакнут је и облик глагола *умрети* и *продрети*. Коначно, наводе се сва три наставка за глаголски придев трпни те истиче да се наставак *-ен* додаје на глаголе са сугласничком основом, на глаголе који садрже *и* и *ѐ* („јат“) у инфинитиву, да се наставак *-н*

додаје на глаголе на *-ати*, а наставак *-т* на глаголе као *проклетити*, *одрети* и *макнути*. Сложена времена приказују се на примеру глагола *радити*: прво се наводи перфект (у облику *радио*, *радила сам*), затим плусквамперфект (*бејаш* или *бех радио*, *радила одн. био*, *била сам радио*, *радила*), футур (*ја ћу радити* и *радићу*, с напоменом да код глагола као *трести* долази до алтернација, а да је код глагола на *-ћи* футур сложени облик), футур II (*будем радио*, *радила*) и потенцијал (*радио*, *радила бих*).

Потом долазе флексијски обрасци, на које су индексирани глаголи из макроструктуре. Сваки образац представља по један глагол, који служи као модел тога обрасца, а онда се нижу релевантни облици: 1) 1. л. јд. презента, 2) 3. л. мн. презента, 3) 2. л. јд. императива, 4) инфинитив, 5) мушки и женски облик раднога глаголског придева. Релевантни облици истакнути су масним слогом и оброчени су. Глагол *сецкати* (из примера под а), в. горе) у микроструктури носи индекс 61, а у граматичком прилогу под образцем 61 налазе се релевантни облици глагола *гледати*:

61

Az egész ragozáson **-a-** tövéghangzó vonul végig amely a jelen időben **a + je** összevonásával keletkezett.

1. гледам, 2. гледају, 3. гледај,
4. гледати, 5. гледао, гледала 'néz'

Поред релевантних облика, у заглављу обрасца налази се одговарајуће објашњење на мађарском језику, у којем се истичу посебности конкретног обрасца. Уз то, понуђен је мађарски кореспондент модела флексијског обрасца. Сви флексијски обрасци груписани су у три целине, и то према презентским наставцима уведеним у општем прегледу глаголских облика. У оквиру неких образаца постоје два ступња, при чему је други обележен словном ознаком уз бројчани индекс. Преглед флексијских образаца из Хадрович–Њомаркаијевог речника и њихових модела дајемо у наставку:

-ем, -еш		-јем, -јеш		-им, -иш	
44	трести ~ тресем	52	чути ~ чујем	62a	створити ~ створим брусити ~ брушам газити ~ газим прастити ~ праћем
	грести ~ гризем		пити ~ пијем		
45	донети ~ донесем	52a	млетити ~ мљењем	62b	чистити ~ чишћем крстити ~ кршћем
	плести ~ плетем	52b	пети / пењати ~ пењем жити ~ жањем	62c	
46	красити ~ крађем	53	умети ~ умем	62d	награђити ~ награђам истопити ~ истопљем изгубити ~ изгубљем домаћити ~ домаћљем поставити ~ постављем
	рећи ~ речем	54a	лајати ~ лајем		
47	стрићи ~ стрижем	54b	слати ~ шаљем	63	видети ~ видим
	моћи ~ могу	55	клапти ~ кољем	64	кљечати ~ кљечим бојати се ~ бојим се грађати ~ грађим настајати [sic.] ~ настojим
оварити ~ овршем	56a	јахати ~ јашем писати ~ пишем мазати ~ мажем			
48	прести ~ претем	57	кретати ~ крећем	65	посебна скупина
	дупети ~ дубем	57a	глодати ~ глођем дрхтајати ~ дршћем плакати ~ плачем		
49	насути ~ наспем	58	искати ~ иштем	66	бити ~ јесам / сам / буљем хтећи ~ хоћу / ћу
	сажети ~ сажнем	59	капати ~ капљем	67	ићи ~ идем доћи ~ дођем поћи ~ пођем изићи ~ изидем [sic.] отићи ~ отидем / одем
надути ~ наднем	60	зобати ~ зобљем храмати ~ храмљем опозивати ~ опозивљем			
50	салети ~ салнем	61	давати ~ дајем	60a	бљувати ~ бљујем гледати ~ гледам дати ~ дам / дадем
	клетити ~ куљем	61a	даровати ~ дарујем војевати ~ војујем казивати ~ казујем		
51	продрети ~ продрем	51a	испати ~ испаднем	51b	брати ~ берем звати ~ зовем
	трети ~ тарем / трем		нагнути ~ нагнем		
52	напруги ~ напружам	50a	дифити / дигнути ~ дигнем	50b	орати ~ орем
	метнути ~ метнем		испати ~ испаднем		
53	метнути ~ метнем	50b	стати ~ станем	50c	испати ~ испаднем
	дифити / дигнути ~ дигнем		нагнути ~ нагнем		
54	испати ~ испаднем	50c	нагнути ~ нагнем	50d	орати ~ орем
	нагнути ~ нагнем		брати ~ берем		
55	орати ~ орем	51a	брати ~ берем	51b	звати ~ зовем
	звати ~ зовем		звати ~ зовем		

Таблица 1. Синтетички приказ образаца у Хадрович–Љомаркајевом речнику

Напомињемо да аутори обрасце наводе текстуално и с релевантним облицима (в. горе), не као што је у табlici, ради читаочевог увида, приказано.

5. Обрада глаголске флексије у Башмаковљевом речнику. Флексијски подаци у Башмаковљевом речнику системски су присутни уза српске еквиваленте. Граматички блок у којем се налазе ти флексијски подаци издвојен је једино графички. Делови микроструктуре типографски се међусобно не разликују, обликовани су на исти начин, па је прегледност речника увелико смањена. Аутор је употребио два типа граматичког блока, прости и сложени. Прости се састоји од индекса који упућује на модел флексијског обрасца и који је омеђен облим (или, каткад, угластим) заградама. Он се примењује на случајеве кад глагол нема гласовних алтернација у облику презента у односу на инфинитив. Кад их има, примењује се сложени тип: после заграда без скраћивања се исписује 1. л. јд. презента. Тај је облик од заграда одвојен зарезом и експлицитно је уведен ознаком *наст. вр.* (‘садашње време’). Индекс је симболичког типа, тј. састоји се од броја, као и у претходном речнику. Именички флексијски обрасци означени су арапским бројевима (1–11), док су глаголски уведени римским (I–IV). Мањи број глаголских образаца условио је даљу поделу глагола, па су подтипови глаголских образаца уведени арапским бројевима, али од римскога одвојени зарезом. У продужетку наводимо пример из Башмаковљевога речника:

ђ) сѣчь, гл. сећи (I, 1), наст. вр. сечем; шибати (III, 2).

Пример ђ) показује да је за глагол *шибати*, који нема гласовних алтернација у првом лицу презента у односу на инфинитив, уврштен прост граматички блок (дата је упутница на модел флексијског обрасца „III, 2”), док је глаголу *сећи* прикључен сложени блок: после ознаке модела флексијског обрасца „I, 1” наведен је пун облик 1. л. јд. презента не би ли се кориснику олакшала производња флективних облика. Примењени лексикографски поступак, који је доследно спроведен у целој речнику, јасно се за корисника расветљава у кратком упутству за употребу речника:

Цифры, поставленыя въ ковычкахъ послѣ сербскихъ слова означаютъ – [...] для глагольв – тип того спряжения, по коему мѣняется данное слово. Напримѣръ: [...] молити (IV, 1) значитъ что глаголь молити спрягается совершенно такъ, какъ глаголь типа „носити” IV, 1 въ то же грамматической схемѣ (Башмаков 1921: 26).

[Бројке које се налазе у заградама после српских речи означавају – [...] код глагола – образац промене по којем се мења дата реч. На пример: [...] *молити* (IV, 1) значи да се глагол *молити* мења исто као глагол „носити” по обрасцу IV, 1 по тој граматичкој шеми.]

Модел флексијских образаца у овој речнику дати таблично (в. таблицу 2), сложени на двема страницама (Башмаков 1921: 28–29), које долазе пре макроструктуре речника. Аутор корисника такође обавештава о намени те таблице:

Это таблица, дающая сводку во всем разнообразиям сербского глагола, – важна в том отношении, что на нее ссылаются все статьи нашего Словаря, касающиеся какого либо глагола и всем самым дают возможность, при посредстве центральной таблицы, прийти до какой угодно формы сербских спряжений, не повторяя их в словаре. Следует помнить, что напр. III, 1 значить: третье спряжение, разновидность 1-ая [...] (Башмаков 1921: 24).

[Та таблица, у којој је дат преглед свих врста српскога глагола, важна је због тога што се на њу упућују сви чланци нашег речника што садрже какав глагол, и тиме омогућују да се, посредством централне таблице, дође до било ког облика у промени српског глагола, а да се не понављају у речнику. Треба упамтити да, на пример, III, 1 значи: трећа група, прва врста.]

У табелици је издвојено десет глаголских образаца. Они, пошто смо видели да постоје само четири римске бројке, нису истога ранга: прва два обрасца (1: *трести* ~ *тресем* и 2: *ревати* ~ *ревем*) потпадају под римски број I, глаголи на *-нути* ~ *-нем* чине посебан образац и означени су једино бројем II; римски број III обухвата четири обрасца (1: *чути* ~ *чујем*, 2: *чувати* ~ *чувам*, 3: *писати* ~ *пишем* и 4: *куповати* ~ *купујем*); под ознаком IV разврстана су три обрасца (1: *носити* ~ *носим*, 2: *видети* ~ *видим* и 3: *трчати* ~ *трчим*). За сваки од образаца дати су релевантни облици који кориснику омогућују да аналогичном успостави парадигму глагола који му је потребан. У заглављу таблице налази се 1. л. јд. презента, па се одмах примећује да су глаголи разврстани, а обрасци успостављени на основу презентских завршетака. Испод назива обрасца дат је и руски еквивалент глагола који служи као модел флексијског обрасца; затим се у наредним редовима нижу најпре облици који се граде од презентске основе (А), и на крају облици који се творе од инфинитивне основе (Б). У случају А наводе се редом 1. л. јд. презента (а), 2. л. јд. императива (б), глаголски прилог садашњи (в), 1. л. јд. имперфекта (г), а у случају Б релевантни облици распоређени су на следећи начин: а) облик инфинитива, б) 1. л. јд. аориста, в) 1. л. јд. имперфекта, г) глаголски прилог прошли са завршетком на *-в*, д) облик мушког, женског и средњег рода глаголскога придева радног, при чему је за облик женског и средњег рода дат само завршетак, те е) мушки облик глаголског придева трпног. Приказ описане таблице дајемо у табелици 2), с тим што смо ми, ради веће прегледности, унели засенчену позадину и масни слог, те руски текст превели на српски језик:

Тип	I, 1. тресем	I, 2. ревам	II. тонем	III, 1. чујем	III, 2. чувам	III, 3. пишем	III, 4. купујем	IV, 1. носим	IV, 2. видим	IV, 3. трчим
рус.	трясу	реву	тону	слышу	храню	пишу	покупаю	ношу	вижу	бѣгу
А. Облици од презентске основе										
а)	тресем	ревам	тонем	чујем	чувам	пишем	купујем	носим	видим	трчим
б)	треси	реви	тони	чуј	чувај	пиши	купуј	носи	види	трче
в)	тресући	ревући	тонећи	чујући	чувајући	пишући	купујући	несећи	видећи	трчећи
г)	тресијах	—	тоњах	чујах	—	—	—	ношах	виђах	трчах
Б. Облици од инфинитивне основе										
а)	трести	ревати	тонути	чути	чувати	писати	куповати	носити	видети	трчати
б)	тресох	ревах	тонух	чух	чувах	писах	куповах	носих	видех	трчах
в)	—	ревах	—	—	чувах	писах	куповах	—	—	—
г)	тресав	ревав	тонув	чув	чував	писав	куповав	носив	видев	трчав
д)	тресао -сла -сло	ревао -ала -ало	тонуо -ула -уло	чуо чула чуло	чувао -ала -ало	писао -ала -ало	куповао -ала -ало	носио -ила -ило	видео, -дела, -дело	трчао, -чала, -чало
е)	тресен	—	—	чужен	чужан и чужат	писан	купован и куповат	ношен	виђен	—

Таблица 2. Приказ флексијских образаца у Башмаковљевом речнику

Додатна обавештења о глаголској флексији у српском језику аутор даје у граматичком прилогу, који се такође налази на почетку речника (Башмаков 1921: 5–25), а пре упутства за употребу (стр. 25–27) и флексијских образаца (стр. 28–29). Граматички прилог, с насловом *Краткая схема необходимых свѣдѣній изъ сербской грамматики*, представља кратак шематски приказ флективне морфологије српскога језика. Глаголу су посвећене пуне три странице (Башмаков 1921: 21–25): у њему аутор каже да се глаголи деле на четири врсте у зависности од завршетка презентске основе (-е, -не, -је и -и), те за сваку наводи по један пример (*трести, тонути, чути и носити*) и исписује целу презентску парадигму. Следи инфинитив тих глагола и показује се начин на који се добија инфинитивна основа. Од ње се даље гради аорист, чија је парадигма за све четири групе у потпуности исписана. Потом се каже да се од исте основе гради како радни глаголски придев, што служи за грађење перфекта, који је за све четири групе глагола илустрован само у 1. л. јд. мушког и женског рода, тако и футур, за који се каже да се добија додавањем „речце” -ћу, -ћеш, -ће, -ћемо, -ћете и -ће на инфинитивну основу. Коначно, за имперфект аутор каже да се ретко употребљава, али да се гради што од једне, што од друге основе, па то представља проблем онима који уче српски језик. Парадигма имперфекта такође је приказана за све 4 групе и на крају је закључено да овај кратак преглед кориснику може бити од помоћи као својеврстан подсетник, али да није достатан, те да корисник граматичке компетенције мора развијати мимо њега.

6. Упоредна металексикографска оцена. Индексирање глагола, као што смо представили у одељку 4 и 5, системски је спроведено у Хадровић–Њомаркаијевој и Башмаковљевој речнику, а у њиховим граматичким прилозима, на које упућују индексирани глаголи, дати су како релевантни облици глагола који служе као модели флексијских образаца, тако и кратак синтетички преглед флективне морфологије српскога језика. На тај начин, корисник и једнога и другог речника аналошки према глаголу који служи као модел може извести жељени облик било којег индексираниог глагола који претражује. Системност у обради један је, према В. П. Беркову (2004: 107), од критерија што омогућује оптималну индексацију. Можемо, стога, констатовати да оба речника подједнако могу задовољити потребе својих корисника у продукцијским ситуацијама. Штавише, ова два речника малог формата на маломе броју страница омогућују индиректан увид у потпуну парадигму свакога од обрађених глагола, па можемо констатовати и то да је испуњен критериј сажетости, који В. П. Берков (2004: 107) сматра нужним при индексирању глагола.

Но, премда корисници помоћу обају речника теоријски могу произвести било који облик жељеног глагола, квалитативна страна индексације у овим речницима није једнака. То се огледа и у томе колики је отклон од додатна два Берковљева (Берков 2004: 107) критерија, критерија јасноће примењене

индексације и критерија поступности у осмишљавању индекса (уп. Марјановић 2016б: 123–125). Увидом у таблицу 1 (в. горе) можемо запазити да су у Хадрович–Њомаркаијевом речнику употребљена 24 бројчана индекса. Штавише, бројчане ознаке којима су индексирани глаголи полазе од броја 44, јер су претходним бројевима индексирани именске речи. Премда су индекси једносмислени, превише су бројни (свеукупно 67 индекса), па су тешки за памћење. Питање је да ли би уопште било који корисник меморисао списак Хадрович–Њомаркаијевих индекса како би их без поновног листања граматичкога прилога самостално дешифровао. Ово је врло значајно питање због тога што су истраживања (уп. нпр. Харалдсон 1996; Леменс 1996; Берков 2004: 194) показала да корисник у ретком броју случајева посеже за текстом који се налази ван макроструктуре речника, тј. да се врло ретко претражује садржај медиоструктуре на који упућује елемент микроструктуре (в. и Панкрац 1984: 82–83; Мугдан 1989а: 523). Надаље, Ј. Костић-Томовић (2017: 47–50) истиче да овај тип индекса, који ова ауторка назива *непрозирним кодовима с једнократним кључем*, јер се кључ за дешифровање сваки пут изнова претражује, може одбити корисника и оставити кодирани флексијски податак неискоришћеним, а то, можемо додати, значи и учинити га бескорисним.

С друге стране, индексирање које је примењено у Башмаковљевом речнику далеко је прозирније: именице су индексирани ознакама састављеним од арапских бројки, а за глаголе се користе римске. Ово разједначење омогућује боље памћење, с тим што лакше памћење поспешује и то што се за глаголе користе свега четири римске бројке. Њима се индексирају четири глаголске врсте (в. таблицу 2), које се разликују према презентским завршецима (-е, -не, -је и -и). Разврставање глагола на овај начин теоријски може бити погодно и у циљу овладавања глаголском флексијом српскога језика, те, ако је корисник речника њиме овладао у наставном процесу, неће морати при свакој новој употреби речника поново и изнова да дешифрује индексе у граматичком прилогу. Овакве индексе Ј. Костић-Томовић (2017: 47–50) зато назива *непрозирним кодовима с вишекратним кључем*, јер је кодова размерно мало и корисник их лако може запамтити. Истини за вољу, треба се ипак подсетити да су и у граматичком прилогу Хадрович–Њомаркаијевог речника флексијски обрасци распоређени у три целине, према презентским завршецима (-ем, -јем и -им), али да то није утицало на формалну кодификацију индексирања.

Башмаковљеве врсте даље су подељене на разреде, који су обележени арапским бројкама, па укупан број различитих образаца, на који су индексирани глаголи у Башмаковљевом речнику износи 10. Индекс се, дакле, у Башмаковљевом речнику може дешифровати поступно, тј. корисник најпре може ишчитати ознаку врсте, па тек онда ознаку разреда у оквиру те врсте. На тај начин Башмаковљев речник испуњава и Берковљев критериј поступности у систему индексације (Берков 2004: 107). Ово се може устврдити и за

Хадрович-Њомаркаијев речник (уп. таблицу 1), јер се специфичност у оквиру одговарајућег обрасца индексира другостепеном – словном – ознаком, али је ступњевање података мање успело, зато што су првостепени – бројчани – индекси бројни (в. горе) и нису прозирни: комбинацијом бројчаних и словних ознака долази се до 50 различитих образаца. С овим у вези, треба додати и то да задовољењу критерија поступности доприноси и некодирани облик 1. л. јд. презента, који се у микроструктури наводи код глагола с гласовним алтернацијама у односу на инфинитив. Овим поступком корисник којем је потребан податак о презентском облику није у обавези да флексијски податак претражује у другом делу медиоструктуре.

А. А. Башмаков у непагинираном предговору истиче да се при индексирању глагола инспирисао поделама глагола на врсте изнетим у граматицама С. Новаковића, Љ. Стојановића и Ј. Лукића, али се пажљивим поређењем њихових подела с Башмаковљевој може приметити да је управо подела Љ. Стојановића¹ ушла у основу Башмаковљевој класификације, с тим што постоји једна измена: Башмаков је глаголе типа *умети* и *чувати* спојио у један разред, уз образложење да се ти глаголи разликују једино по тематском вокалу и да глаголи првог типа нису бројни, па је, парафразирано, зарад потреба „практичног речника” могуће изневерити „научну” истину те малобројан разред подвести под онај који је бројан (уп. Мугдан 1989а: 520).

С тим у вези, примећујемо да просечном кориснику Башмаковљевог речника може остати нејасно зашто су глаголи типа *чувати* ~ *чувам* потпали под врсту III2, кад се глаголи III врсте, по правилу, у 1. л. јд. презента завршавају на *-јем*. Исти се проблем јавља и код кореспондентног обрасца 61 (*студирати* ~ *студирам*) у Хадрович-Њомаркаијевом речнику (в. горе): овај је образац последњи међу обрасцима глагола који се у презенту завршавају на *-јем*. У заглављу обрасца на мађарскоме је објашњено да је ту дошло до сажимања *-аје-* у *-а*. Овакво разврставање глагола са завршетком на *-ати* ~ *-ам*, мада дијакхронијски гледано свакако јесте оправдан поступак, не може се бранити као добро решење за корисника којем су намењени анализирани речници. Три су разлога: 1) речници су малога формата, што значи да су намењени широкој циљној скупини, а међу њима, претпостављамо, размерно је мало лингвиста и филолошки образованих корисника, који би могли разумети, и које би занимало, да је, зашто и како језички развој *-ајем* ишао у правцу *-ам*; 2) корисници се служе предметним речницима како би овладали савременим стањем језика (нпр. руским је избеглицама било веома важно да брзо овладају српским језиком зарад уклапања у нову средину), па речници описују савремени лексички фонд српскога језика; због тога синхронијску равн у лексички

¹ О Стојановићевом разврставању глагола на врсте читалац се може обавестити у Мило-сављевић (2009: 12–15).

не треба мешати с дијакронијском перспективом у морфологији; 3) глаголи на *-ати* ~ *-ам* представљају најбројнију скупину глагола у савременом српском језику, па дидактички није упутно подводити их као разред у оквиру мање скупине односно под последњи (периферни?) образац глагола с презентским завршетком на *-јем* (уп. Марковић 2013: 218–219). Можда би се овај поступак и могао образложити у случају Башмаковљевог речника, пошто говорници руског језика историјски помак компаративно могу разумети (нпр. према рускоме облику *читает* 'чита' носилац рускога језика може претпоставити да је и у српскоме облику *чита* некад било *-аје-*), али се у случају Хадрович-Њомаркаијевог речника не би могло образлагати: говорници мађарскога језика овакве језичке паралеле не би могли правити.

Кад је реч о граматичким прилозима, они су писани на изворном језику корисничке скупине (Хадрович-Њомаркаијев на мађарском, а Башмаковљев на руском језику), што је у металексикографији очекиван и оправдан поступак (уп. Берков 2004: 197; Мугдан 1989: 745). Оба прилога представљају релативно кратак приказ флективне морфологије српскога језика: у Башмаковљевом је речнику преглед језгровит, а у првом речнику реч је о унеколико опширнијем и подробнијем тексту с благо лингвистичким тоном (уп. нпр. помен старога гласа *jam*, в. горе). Даље, Хадрович-Њомаркаијев прилог може се употребљавати и независно од макроструктуре речника, тј. као самосталан граматички приручник у ситуацијама кад се корисник њима жели служити ради стицања и продубљивања знања о глаголској флексији српскога језика, а Башмаковљев више као какав граматички подсетник, па коначно можемо оценити да оба речника начелно, али не подједнако, задовољавају и ове корисничке потребе.

Треба, међутим, признати да би у описаним ситуацијама корисник био задовољнији Хадрович-Њомаркаијевим речником, јер је његов граматички опис потпунији. У вези с Башмаковљевим описом стављамо три негативне оцене. *Прво*, Башмаков не помиње постојање сложеног футура I, футура I глагола са завршетком на *-ћи*, не говори ни о футуру II, нити о потенцијалу, а не даје ни потпуну промену глагола у перфекту, што би носиоцима руског могло представљати потешкоћу због непостојања помоћног глагола у кореспондентном облику рускога језика. *Друго*, мада се I. л. јд. императива наводи у флексијским обрасцима, у граматичком прилогу Башмаковљевог речника изостају подаци о грађењу императива. То доводи и до сметњи у продукцијским ситуацијама, па се императив глагола типа *смејати се*, који је индексан ознаком IIIЗ на модел *писати* ~ *пишем*, не може правилно произвести. *Треће*, изостају подаци о могућим гласовним алтернацијама у флексији. Као илустрацију наводимо глаголе *дражити*, *скупити* и *наводити*, који су индексани на модел флексијског обрасца *носити*: код овога последњег у облику трпног придева долази до алтернације сугласника у основи, као код другог и трећег глагола, само што сугласници који алтернирају нису исти, док та алтернација изостаје код

првога глагола. Сви су они у Башмаковљевом речнику означени индексом IV1, док су у Хадрович-Њомаркаијевом речнику њима посвећени посебни обрасци: 62 (за *дражити*), 62a (*носити*), 62b (*наводити*) и 62d (*скупити*). Исто тако, напомена о гласовним алтернацијама у парадигми изостаје и код глагола типа *сећи*: у микроструктури наведен је облик 1. л. јд. презента *сечем*, али нису наведени други релевантни облици (*секу*, *сеци*, *секао* и *секла*) (уп. пример ђ). Ова мањкавост за продукцијске ситуације употребе речника могла се предупредити да су у граматичком прилогу макар сумарно исписани изузеци од основног обрасца. Насупрот овим мањкавостима, Хадрович-Њомаркаијево разврставање глагола на индексирани обрасце детаљније је и корисник може стећи увид у све случајеве гласовних алтернација.

Уколико сад, како смо најавили у одељцима 2 и 3, размотрене системе индексирања применимо на нацрт француско-српског речника, који смо теоријски развијали и у претходним радовима (Марјановић 2016б; Марјановић 2021: 225–226), а овога пута с подацима из Хадрович-Њомаркаијевог (е) и Башмаковљевог речника, (ж) добили бисмо следеће – сличне – предлошке:

- е) **couper** I. *vt.* **сећи** [46, сечем], **резати** [55, режем], **сецкати** [61], **кресати** [55, -ешем], **косити** [62a], **одрезивати** [60, -зујем]...²
 ж) **couper** I. *vt.* **сећи** (I, 1) *prés.* сечем; **резати** (III, 3), *prés.* режем; **сецкати** (III, 2); **кресати** (III, 3), *prés.* крешем; **косити** (IV, 1), **одрезивати** (III, 4), *prés.* одрезујем...

Предлошки су слични по питању састава, али се увелико разликују по природи система индексације. Предност бисмо због свега изнетог у овоме одељку, а понајпре због индексâ који се поступно могу дешифровати, дали другоме нацрту (ж), тј. нацрту у којем је индексирање пресликано из Башмаковљевог речника. Но, с обзиром да смо видели да ни Башмаковљеви индекси не упућују на моделе флексијских образаца помоћу којих би се у *свим* случајевима дошло до *свих* облика релевантних за успостављање парадигме глагола који се претражује, упутно би било трагати за још бољим системом индексирања, устројеним можда на темељу наше металексикографске оцене изнете у овом одељку. У сваком случају, навођење уз индекс релевантног презентског облика у некодираном виду, како је у обама предлошцима (пре свега у пуном виду, како је у Башмаковљевом речнику), било би ваљан лексикографски поступак. У предлошку који пресликава Башмаковљеву обраду то је и једини начин да се дође до презентских облика глагола с гласовним алтернацијама у односу на инфинитивни облик, јер индекс II упућује на образац *трести*, а индекс III3 на образац *писати*, у којима алтернације изостају односно не тичу се истих сугласника, датих у флексијским обрасцима.

² Овим се примером илуструје обрада флексије, па треба занемарити значење и употребу глагола.

7. Закључна разматрања. У раду смо кроз призму теорије о лексикографским функцијама сагледали задовољавају ли Хадрович–Њомаркаијев и Башмаковљев речник потребе корисника којима је српски језик страни кад желе извести од инфинитива неки од флективних облика глагола и да ли употребом речника могу стицати (додатна) знања о глаголској флексији српскога језика. Установили смо да су у обама речницима глаголске одреднице (у првом речнику) одн. еквиваленти (у другоме) снабдевени граматичким блоком. Тај блок може бити прост или сложен: прости се састоји од индекса који конкретан глагол из речничког чланка повезује с граматичким прилогом, у којем је наведена делимична парадигма састављена од тзв. релевантних облика глагола што служи као модел флексијског обрасца. Релевантни облици модела омогућују кориснику да аналошки изведе релевантне облике индексираниог глагола. Исто тако, установили смо да се сложени граматички блок јавља у случајевима кад се у флексији глагола у презенту јављају гласовне алтернације у односу на инфинитив, па је уз индекс исписан облик 1. л. јд. презента у пуноме (Хадрович/Њомаркаи 1997) односно скраћеном виду (Башмаков 1921). Овим лексикографским поступком у великој се мери задовољавају продукцијске потребе корисника ових речника.

Поред тога, констатовали смо да су индекси који упућују на моделе флексијских образаца уведени бројевима. У Хадрович–Њомаркаијевоме речнику постоје 24 бројчана индекса, уз које може стајати словна ознака, тако да укупан број образаца на које индекси упућују износи 50. У Башмаковљевом се, пак, речнику индексирање спроводи једном од четири римске бројке, уз коју може стајати арапска, али укупан број образаца не прелази 10. С тим у вези, оценили смо да је поступак примењен у другом речнику економичнији, те самим тим бољи – нарочито ако се примени на неки нови речник, као што је наш замишљени француско-српски речник – јер велики број образаца из првога речника, мада кориснику омогућује недвосмислену производњу флективних облика, изискује дешифровање уз поновно листање речника, пошто их просечан корисник тешко све може поамтити. Но, без обзира на то што се индексирани обрасци у другом речнику лакше памте, њихова употреба изискује знања о могућим предвидљивим гласовним алтернацијама, које нигде у речнику нису пописане.

Видели смо такође да су обрасци установљени по угледу на постојеће поделе глагола на врсте из тада актуелних граматика српскога језика. С обзиром на то што ове поделе, строго формалистичке и/или дијахронијски условљене, нису прилагођене дидактизацији српскога језика као страного, сматрамо, као И. Марковић (2013: 218–225), да је за будуће кључно да се при преразврставању глагола води рачуна о учесталости и бројности глагола у оквиру врста, као и о плодности самих врста.

Коначно, констатовали смо да оба речника поседују граматички прилог у којем је језгровито представљен преглед флективне морфологије српског језика. Оба речника, стога, могу послужити и као приручници за стицање знања о глаголској флексији српскога језика, с тим што Хадровић–Њомаркаијев речник, будући да је потпунији, у том погледу има предност. Башмаковљев, пак, више служи као подсетник. Но, тај је преглед дат текстуално, па граматичке прилоге у таквом виду не би ваљало пресликавати у нове речнике (нпр. француско-српске), већ би било нужно да се изнађу други – примамљивији и дидактички устројенији – граматографски поступци с промишљеном комбинацијом текстуалних, графичких, типографских и симболичких средстава, који би били пријемчивији ширем кругу просечних корисника.

ЛИТЕРАТУРА

- Бергенхолц/Тарп 2006:** Н. Bergenholtz, S. Tarp, Dictionaries and Inflectional Morphology, in: К. Brown (ed.), *Encyclopedia of Language and Linguistics*, Oxford: Elsevier, 577–579.
- Берков 2004:** В. П. Берков, *Двуязычная лексикография: Учебник*, Москва: Астрель – АСТ – Транзиткнига.
- Бошњак Ботица 2013:** Т. Bošnjak Botica, Опћа načela podjela na glagolske vrste u hrvatskome u perspektivi drugih bliskih jezika, *Lahor*, 15, Zagreb, 63–90.
- Јеласка 2005:** Z. Jelaska, Glagolske vrste, u: Z. Jelaska i suradnici (ur.), *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 171–185.
- Костић-Томовић 2017:** J. Kostić-Tomović, *Savremena nemačka leksikografija*, Beograd: FOCUS – Forum za interkulturnu komunikaciju.
- Леменс 1996:** M. Lemmens, La grammaire dans les dictionnaires bilingues, in: Н. Béjoint et Ph. Thoiron (dirs.), *Les dictionnaires bilingues*, Louvain-la-Neuve: Duculot, 71–102.
- Марјановић 2016а:** С. Марјановић, Глаголска флексија у речницима. О рецепцијским и продукцијским потребама страних корисника, у: В. Крајишник и др. (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси III*, Београд: Филолошки факултет, 261–277.
- Марјановић 2016б:** С. Марјановић, Глаголска флексија у двојезичном речнику са српским као циљним језиком, *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 59/2, Нови Сад, 109–128.

- Марјановић 2021:** С. Марјановић, Систем обраде глаголске флексије у Бенсоновом речнику, *Јужнословенски филолог*, 77/2, Београд, 201–232.
- Марковић 2013:** I. Marković, *Uvod u jezičnu morfologiju*, Zagreb: Disput.
- Марковић 2014:** А. Марковић, Граматика у српским речницима, у: Р. Драгићевић (ур.), *Савремена српска лексикографија у теорији и пракси*, Београд: Филолошки факултет, 69–91.
- Милосављевић 2009:** М. Милосављевић, *Глаголске врсте у српском језику. Преглед и коментари*, необјављен магистарски рад. Београд: Филолошки факултет.
- Мугдан 1989а:** J. Mugdan, Information on Inflectional Morphology in the General Monolingual Dictionary, in: F. J. Hausmann et al. (eds.), *Wörterbücher: Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*, Berlin–New York: De Gruyter, 518–525.
- Мугдан 1989б:** J. Mugdan, Grundzüge des Konzeption einer Wörterbuchgrammatik, in: F. J. Hausmann et al. (eds.), *Wörterbücher: Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*, Berlin–New York: De Gruyter, 732–749.
- Панкрац 1984:** Ю. Г. Панкрац, Морфонолошеске карактеристике слова и их представленије у граматике и словаре. в: В. Н. Јрцева и др. (ред.), *Слово у граматике и словаре*, Москва: Наука, 79–84.
- Свенсен 2009:** B. Svendsén, *A Handbook of Lexicography: the Theory and Practice of Dictionary-Making*, Cambridge: University Press.
- Тарп 2008:** S. Tarp, *Lexicography in the Borderland between Knowledge and the Non-Knowledge*, Tübingen: Niemeyer.
- Тошовић 2012:** Б. Тошовић, Морфогенераторска типологија глагола (на корпусу *Речника српског језика*), *Славистика*, 16, Београд, 135–142.
- Фунтес Моран 1994:** М. Т. Fuentes Morán, *Gramática en la lexicografía bilingüe: morfología y sintaxis en diccionarios español-alemán desde el punto de vista del germanohablante*, Tübingen: Niemeyer.
- Харалдсон 1996:** H. Haraldsson, Problems of Dictionary Grammar. The Zaliznyak Solution: A Boon or a Burden, in: M. Gellerstam et al. (eds.), *Euralex '96 Proceedings I–II. Part II*, Göteborg: Göteborg University, 561–572.
- Џексон 2004:** H. Jackson, Lexicography, in: G. Booij et al. (eds.), *Morphologie: Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung*, 2. Halbband. Berlin–New York: De Gruyter, 1882–1892.
- Шипка 2005:** D. Šipka, *Osnovi morfologije*, Beograd: Alma.

Извори

Башмаков 1921: А. А. Башмаковъ, *Русско-сербскій словарь*. Бѣлградъ–Новый Садъ: Издательство „Братъя Грузинцевы”.

Бенсон 1993: М. Benson, *Srpskohrvatsko-engleski rečnik*. Beograd: Prosveta.

Хадровић/Њомаркаи 1997: Л. Хадровић, И. Њомаркаи, *Српско-мађарски речник*. Београд–Нови Сад–Budapest: ЗУНС–Форум–Akadémiai Kiadó.

PROCESSING OF VERB INFLECTION VIA INDEXING IN BILINGUAL DICTIONARIES WITH SERBIAN

Summary

Within the theory of lexicographic functions, the paper analyses the processing of inflection data on the verbs of the Serbian language in L. Hadrovics and I. Nyomárkay's *Serbian-Hungarian Dictionary*, as well as in A.A. Bashmakov's *Russian-Serbian Dictionary*. On the one hand, the analysis is directed at the methods used in the dictionary entry so that the verbs would be indexed to the dictionary grammar. On the other hand, attention is paid to the manner in which inflection data in the dictionary grammar, to which the indexed verbs are cross-referenced, are represented and codified. The goal of the paper is to establish whether Hadrovics-Nyomárkay's and Bashmakov's dictionaries satisfy the production needs of users who use Serbian as a foreign language, as well as the need to acquire (additional) knowledge about the verb inflection of the Serbian language in general. Finally, what is also examined is whether the noted lexicographic methods could be suitably applied to a draft of the French-Serbian dictionary, and what the advantages and shortcomings of such application are.

Key words: inflection, verb, dictionary, lexicography, morphology, Hadrovics–Nyomárkay, Bashmakov, Serbian, French, foreign language.

Saša P. Marjanović